

P 63

N 47

HET EILAND

BONAIRE

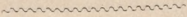
(MET EENE SCHETSKAART)

Kaartenaal

H E T
EILAND BONAIRE.

(MET EENE SCHETSKAART.)

OMSCHRIJVING DER KAVELS

EN

VOORWAARDEN VAN VERKOOP

VAN HET MEERENDEEL DER

DOMEINGRONDEN EN ZOUTPANNEN

ALDAAR,

op 1 September 1868,

BENEVENS VAN EENIGE PERCEELEN BINNEN DIEN TERMIJN EN OP
NADER TE BEPALEN TIJD.

'S GRAVENHAGE,
GEBROEDERS BELINFANTE.

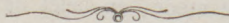
1867.

Snelpers-drukkerij van GEBROEDERS BELINFANTE,
te 's Gravenhage.

HET EILAND BONAIRE.

(MET EENE SCHETSKAART.)

Het eiland **Bonaire**, hetwelk zijn naam ontleent aan zijne gezonde ligging, behoort met de eilanden Curaçao en Aruba benedenwinds, en St. Martin, St. Eustatius en Saba bovenwinds, tot de kolonie Curaçao. Het ligt eene halve dagreize beoosten het eiland Curaçao en op gelijken afstand van de kust van Venezuela.

Het bezit aan de Oost-, Zuid- en Westkust goede baaijen, die doorgaans veilig tot ligplaats van schepen kunnen dienen, alleen in het geval van zeldzaam waaijende zuide- en weste-winden minder veilig zijn. Het eiland is voor het grooter deel zeer boschrijk aan Brazilie- of verwhout en watapana- (dividivi-) boomen. Men vindt er vele zoetwater-

putten, waardoor het bijzonder geschikt is voor veeteelt en houtvelling op groote schaal.

Het meest belangrijk zijn echter de aan de Zuidwestzijde des eilands gelegen zoutpannen en de terreinen om nieuwe exploitatiën van dat artikel aan te leggen.

Tot dus verre werd het eiland Bonaire alleen beheerd als eene Gouvernements-plantage van Curaçao, in dien zin dat alle producten, van welken aard ook, aan de koloniale kas toevloeiden. Bijzonder eigendom van gronden bestond er niet; alleen werden bij vergunning van het bestuur van Curaçao kleine perceelen gronds aan particulieren, op aanvraag uitgegeven, om die te bebouwen of om er gebouwen te stellen.

Uitvoer anders dan naar Curaçao was verboden. Eene nieuwe regeling van den kolonialen regeringsvorm voor de kolonie Curaçao, waarbij ieder der genoemde eilanden meer zelfstandig is geworden, bragt ook voor Bonaire eene nieuwe organisatie mede, en belet dat het langer in den staat van afhankelijkheid van Curaçao blijve; terwijl het bovendien in het belang der vrije ontwikkeling des eilands wordt geacht, dat het stelsel van gouvernements-exploitatie opgegeven worde. Dit alles heeft aanleiding gegeven, dat het Nederlandsch Gouvernement te rade is geworden, het grondbezit op kleine en groote schaal toe te laten en daartoe het grooter deel der domeingronden in het openbaar aan den meestbiedende te verkoopen, en evenzoo de zoutpannen en de daarvoor geschikte terreinen.

De verkoop van het *grooter deel der domeingronden* en der *zoutpannen* zal plaats hebben op 1 *September* 1868; terwijl de *établissemementen Guatemala en Amboina*, benevens *kleine perceelen binnen den even gestelden termijn* en op *nader*

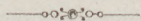
te bepalen tijd, het zij uit de hand, het zij in het openbaar, zullen worden verkocht of verpacht.

Het Gouvernement behoudt zich voor, inmiddels, de houders der gedurende meer dan drie jaren in concessie afgestane gronden, naar gelang de aanvragen daartoe inkomen, den eigendom dier gronden te verzekeren. Het opmaken der daarmede in verband zijnde documenten, bevevens de opmetingen dier gronden, geschieden kosteloos.

Vermits de boschgronden voor houtvelling en veeteelt, even als de zoutpannen, allezins gelegenheid geven, om door maatschappijen op aandeelen geëxploiteerd te worden en dan genoegzaam zekere renten met waarborg van kapitaal verzekeren kunnen, zijn voor de te verkoopen terreinen tamelijk groote kavels gemaakt, te weten:

I.

HOUTVELLING EN VEETEELT.

Kavel No. I,

groot omstreeks 4000 bunders, uitmakende het Noord-Oost-gedeelte des eilands, voorzien met zoetwaterputten en loopende tot op een getraceerden weg, die het eiland in het midden O./W. doorsnijdt, en uitkomt in de Slagbaai ten oosten des eilands. Langs de kust en het binnenwater is daar ook geschikte gelegenheid voor het aanleggen van zoutpannen. Zonder kunstmatigen aanleg zijn daar, in een jaar, 800 vaten zout geraapt. In dezen kavel is benoorden den berg Brandaris eene zoetwaterbron, *Bronswinkel* genaamd. Zoo ook aan den voet van den berg Mangel en ook eene digt bij het strand aan Plaja Makoshi.

Kavel No. II

bevat het Zuid-Oost gedeelte, bezuiden evengenoemden weg, dus mede uitkomende in evengenoemde baai, en bevat ruim 2000 bunders bosch van Brazilie- en watapanaboomen. Met weinige onkosten kunnen ook in dezen kavel zoetwaterputten gegraven worden. Onverminderd de genoemde baai zijn er bij beide kavels een aantal andere kleine baaijen geschikt tot uitvoer, terwijl bovendien de binnenwateren van Plaja Frans, Salina Tam, en langs het lagoon Goto gelegenheid geven, om goede zoutpannen aan te leggen.

Kavel No. III,

ruim 1100 bunders, bevat de gronden liggende in de lijn,

getrokken uit de onderste punt van de plantage *Fontein* ten noorden, op *Piedra Halto* ten zuiden, en een lijn uit *Boka Oliva*, ten noorden langs een perceel tuin, op de zeekust ten zuiden, en biedt even als de vorige kavel, gelegenheid tot het graven van zoetwaterputten, waardoor het voor veeteelt uitmuntend geschikt zou zijn. Het bevat bovendien belangrijke bosschen van Brazilie- en watapanaboomen.

Kavel No. IV

is omstreeks 3060 bunders groot en bevat de gronden gelegen tusschen de lijn van *Boka Oliva* tot het perceel tuin ten noord-oosten van den weg gelegen en langs dat perceel tot op *Lagoen*. Voor veeteelt is het allezins geschikt, daar het natuurlijke zoetwaterputten en eenige daargestelde werken bevat, om het wilde vee op te jagen; aan de zuidzijde is ook veel bosch van bovengenoemde houtsoorten.

Kavel No. V,

het eiland **Klein Bonaire**, in de onmiddellijke nabijheid van Bonaire zuidelijk daarvan gelegen, is omstreeks 600 bunders groot. Ook dit eiland is bij uitstek voor veeteelt op groote schaal geschikt, doordien het een tal zoetwaterputten bevat, door zijne gesteldheid, als eiland, het vee belet, naar elders de wijk te nemen, en daarbij zeer vlak is, zoodat er geene bergen zijn waarop het vee moeilijk genaakbaar zou kunnen zijn. Bij de vermelding der aangewezen kavels dient opgemerkt te worden, dat door de eventuele koopers, op de lijnen van afmeting binnenslands, daar waar thans geen wegen zijn, deze moeten worden aangelegd ter breedte door het bestuur te bepalen en geschikt voor voertuigen, terwijl het Gouvernement zich voorbehoudt, den eigendom van een strook gronds langs de zeezijden ook voor Klein Bonaire ter breedte van 50

ellen, uitsluitend met het doel om die strook voor publieke wegen te bestemmen; terwijl bovendien niet in den verkoop zijn begrepen de tuinen en gronden, thans gedurende meer dan drie jaren in concessie afgestaan, alsmede op Klein Bonaire een stuk gronds ter grootte van 10 bunders voor quarantaine-établissement in het noord-oostelijke gedeelte. Welke de opbrengst der gronden voor veeteelt, houtvelling en verdere exploitatiën zou kunnen zijn, is niet te bepalen, maar kan zeer beduidend zijn, op grond van de groote waarde der voormelde houtsoorten en de voorhanden midelen van afzet en vervoer.

De opbrengst die tot nu verkregen werd, viel wel aan het Gouvernement van Curaçao toe, maar nimmer is van dien kant veel werk van deze middelen van productie gemaakt. Van Gouvernementswege toch werd geene eigenlijke houtvelling ondernomen; alleen werd aan hen, die zulks voor eigen rekening wilden doen, het door hen bij het Gouvernement aangebragte betaald met f —80 c. per 100 Amst. ponden, doch onder voorwaarde dat het gehakte op de Gouvernements-stapelplaats moest worden aangevoerd.

Zij die aldus hun werk van de houtvelling maakten, deden dat alleen op plaatsen, in de onmiddellijke nabijheid, zoowel van hunne woningen, als van de Gouvernements-stapelplaats; die gronden zijn daarom niet in de verkaufing begrepen, als bevattende tevens de meeste dorpjes. De kavels 1, 2, 3 en 4 zijn daarentegen tot dus ver niet ontgonnen; vermits alle afzet anders dan van het Gouvernement en alle uitvoer elders dan van de Gouvernements-landingsplaatsen streng verboden waren en dat verbod met nadruk gehandhaafd werd.

Bij de Administratie werd ook geene aantekening gehouden van de plaatsen, van waar het gehakte hout af-

komstig was; dat echter de opbrengst niet zeer beduidend was, ligt in de onvolkomen wijs, waarop men van de houtvelling voordeel trok. Vermits evenwel de globale sommen van jaarlijksche opbrengst in de koloniale huishouding verantwoord werden, zoo wordt toch hier die opbrengst van de plaatsen niet in den verkoop begrepen, waar de bewoners zich daarmede nu en dan onledig hielden, vermeld over vijf jaren vóór en drie jaren na de vrijmaking der slaven. Deze vermelding strekke echter alleen als een hoogst oppervlakkige begrooting, vermits juist de tot verkoop bestemde gronden veel boschrijker, en dus productiever, daarbij nimmer ontgonnen zijn. Ook zelfs het derwaarts gevlugte Gouvernements-vee werd daar nimmer opgejaagd; die opbrengsten bedroegen, als,

wegens door het Gouvernement afgezette watapana-peul, roodvervhout, wol, aloë, brandhout, hoornvee, ezels, paarden, schapen, kabrieten en cochenille:

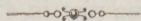
over 1859	ten	bedrage	van	f	23,688.95½
» 1860	»	»	»	-	26,763.01
» 1861	»	»	»	-	16,880.57
» 1862	»	»	»	-	19,807.46
» 1863	»	»	»	-	19,440.51½
» 1864	»	»	»	-	20,656.08
» 1865	»	»	»	-	24,443.08
» 1866	»	»	»	-	31,114.52

Totaal over acht jaren . . f 182,794.19

Gemiddeld in één jaar . . f 22,849.27

II.

ZOUT-EXPLOITATIE.

Wat echter de belangrijkste productie van Bonaire betreft, zij is die van de algemeen bekende zout-exploitatie, welke steeds door het Gouvernement in volle exploitatie gehouden, op veel zekerder resultaten, dan die van houtvelling en veeteelt, kan doen wijzen.

Het Gouvernement hield echter nooit meer dan drie pannen aan; die pannen zijn daarbij op zeer primairen voet aangelegd, en leverden door ongenoegzame reiniging van voor de zoutzetting schadelijke bestanddeelen, in de laatste jaren beduidend minder op, dan zij, in goeden staat gebracht, opleveren kunnen.

Maar ook behalve de drie voormelde pannen zijn daarenvens een tal plaatsen en zoutmeren, waar, met genoegzaam uitzigt op zeer voordeelige resultaten, op vrij onkostbare wijs, zoutpannen zouden kunnen worden aangelegd.

Ook deze exploitatie wenscht het Nederlandsch Gouvernement van Curaçao op bovengemelden datum in verkoop te stellen en wel:

Kavel No. I,

de zoogenaamde **Oranje-pan**, hebbende eene grootte van 27 bunders, 60 roeden, met daarbij behoorend steenen woonhuis, magazijnen en arbeiderswoningen, alsmede de daar in voorraad liggende hoeveelheid gegaard zout, calculatief begroot op 25,000 vaten, doch vóór den verkoop nader op te meten.

Kavel No. II,

Een **strook gronds** van 48 bunders, gelegen benoorden de Oranje-pan, geschikt tot het aanleggen van zoutpannen.

Kavel No. III.

Idem.

Kavel No. IV.

Idem.

Kavel No. V,

de **Witte-pan**, groot 14 bunders, 78 roeden en 80 ellen, met de zich daar bevindende magazijnen en arbeiderswoningen en eene calculatieve hoeveelheid aanwezig zout van 10,000 vaten, mede ten tijde van de verkooping nader op te meten. Het zich bij deze pan bevindende woonhuis is niet in den verkoop begrepen, als blijvende voor een Gouvernements-ambtenaar bestemd.

Kavel No. VI,

een **strook gronds**, groot 32 bunders, benoorden de Witte-pan, geschikt tot het aanleggen van zoutpannen.

Kavel No. VII,

een **gedeelte** der zoogenaamde **Blaauwe-pan**, het naast bij het strand gelegen (op het schetskaartje gemerkt *a*), groot 3 bunders en 24 roeden, met een daarbij gelegen magazijn, bootshuizen, en het hierbij aanwezige calculatief 2000 vaten zout.

Kavel No. VIII,

het **ander gedeelte** der **Blaauwe-pan**, meer binnenslands gelegen (op de kaart gemerkt *b*), groot

6 bunders, 50 roeden met het hierbij aanwezig, calculatief 1000 vaten zout.

Kavel No. IX,

het **binnenwater** benoorden de *Blaauwe-pan*, geschikt tot het aanleggen van zoutpannen.

De opbrengst der pannen was over de acht laatste jaren:

JAREN.	ORANJE-PAN.	WITTE-PAN.	BLAAUWE PAN. (a)	BLAAUWE PAN. (b)
1859	24.999	25.912	400	2382
1860	28.666	41.250	300	4370
1861	21.902	13.853	800	—
1862	26.681	22.736	—	1000
1863	38.534	23.044	—	—
1864	20.251	19.917	—	1065
1865	26.391	23.905	—	—
1866	21.069	21.955	896	—
Totaal .	208,493	192.572	2396	8817
Gemiddeld	26.061	24.071	298	1102

Gelijk reeds hierboven is aangemerkt, geschiedde tot op den 1^{en} Julij 1863 alle arbeid door Gouvernements-slaven.

De vrijlating daarvan heeft wel vooral in den aanvang eenigermate op de productie gewerkt, doch de vroegere slaven hebben het eiland niet verlaten, de meesten hunner zijn aan het werk gebleven en later daaraan teruggekeerd: dus zijn die ook voor elken nieuwen kooper van grondeigendom tegen een niet hoog loon verkrijgbaar.

Het loon voor het inzamelen van zout kan, als hoogste maatstaf, op 15 à 20 cents per vat worden gesteld, of à 4 vaten daags 60 à 80 cents daags, terwijl voor het overige werk

aan de zoutpannen, hoogstens f 0.75 daags wordt betaald. De bovengemelde getrouwe opgave van de opbrengsten toont bovendien van zelf aan, welke de invloed der vrijlating op den arbeid geweest is; altijd nog afhankelijk van meerdere of mindere zoutzetting.

Bij dit alles is het overbekend, dat de werklieden op het eiland een bijzonder goedaardig en willig slag van menschen zijn.

Alle in deze vermelde opgaven van opbrengsten zijn getrokken uit de officiële bescheiden, ten burele der Gouvernements-administratie van Financiën voorhanden. Belanghebbenden kunnen daarvan inzage erlangen. Vermits echter onder het Gouvernements-beheer alles door ambtenaren met genoegzame bezoldiging, zoowel voor contrôle en toezigt, als voor uitvoering, moest worden waargenomen, zijn die bezoldigingen niet onder de opbrengsten vermeld; daar eene particuliere administratie, alleen het meeste voordeel beoogende, immer op veel onkostbaarder voet kan werken, dan zulks in de magt van een Gouvernement staat.

De *verkoop* zal geschieden in Nederlandsche guldens, doch kunnen de betalingen geschieden in Amerikaansche gouden of zilveren dollars, of Zuid-Amerikaansche dollars, berekend tegen f 2.50.—; franken tegen f 0.47 $\frac{1}{2}$.

De termijnen van betaling zijn: $\frac{1}{3}$ binnen 6 maanden, $\frac{1}{3}$ binnen 1 jaar en $\frac{1}{3}$ binnen 1 jaar en 6 maanden na aankoop, met bijbetaling van eenen intrest op den voet van 5 ten honderd 's jaars van het onbetaalde van den 2den en 3den termijn.

Tegen genoegzame zekerheid zal bovendien het Gouvernement bereid gevonden worden, in de wijze van afbetaling in de termijnen daarvoor, met de koopers, nadere overeenkomsten aan te gaan.

De *verkoop* zal geschieden bij opbod en daarop volgen den afslag, waarbij de hoogste inschrijving met 50 % zal worden verhoogd. De hoogste inschrijver zal zijn bod gestand moeten doen, wanneer het perceel niet boven dat bod gemijnd wordt, of de mijner geen genoegzame zekerheid kan stellen.

Het Gouvernement behoudt zich voor, het verkochte voor de opgeboden of gemijnde som, al of niet, te gunnen, en zal zich deswegens, binnen 2 maal 24 uren na den afslag verklaren, zoo ook, om na separaten afslag twee of meer perceelen gecombineerd in bod te stellen.

De verkoop zal, ten overstaan van gegadigden, des middags ten 12 uur van den 1sten September 1868 ten raadhuize plaats vinden.

Terstond na den verkoop wordt de koper in het bezit gesteld van het gekochte; de wettige overdragt zal echter eerst geschieden na afbetaling van den geheelen koopschat.

